
ჰაინრიჰ ბიოლის ფონდის ოფისში

2011 წლის 23 მარტს გამართული საჯარო
დისკუსია თემაზე:

„დეკნილთა ინტეგრაციის საკითხები დღევანდელ
ქართულ საზოგადოებაში“

ძირითადი მომხსენებლები:

ნინო კალანდარიშვილი – დეკნილთა
არასამთავრობო ორგანიზაციების ქსელის,
„სინერჯია“, კოორდინატორი

მანანა გაბაშვილი – ნორვეგიის ლტოლვილთა
საბჭოს საქართველოს ოფისის დირექტორის
მოადგილე

ირაკლი ბოკუჩავა – სოციალური
პროგრამების ფონდის თავმჯდომარე

ნუკრი მილორავა – საქველმოქმედო
ჰუმანიტარული ცენტრის, „აფხაზეთი“,
დაცვის მონიტორინგის პროექტის მენეჯერი

მოდერატორი: გოგი გვახარია

გოგი გვახარია – მოგესალმებით. ვინც პირველად იმყოფება ამ დარბაზში, მათ საყურადღებოდ ვიტყვი, რომ ჰაინრიჰ ბიოლის ფონდი ოთხშაბათობით, ყოველ ორ კვირაში ერთხელ მართავს საჯარო დებატებს სხვადასხვა თემაზე. დღევანდელი დისკუსიის თემა ამ ფონდისთვის ახალი არ არის. ვერც კი გავიხსენებ, პირადად მე რამდენჯერ გამიწევია მოდერაცია ამ თემაზე გამართული დისკუსიისთვის. თუმცა უნდა ითქვას, რომ დღევანდელი დისკუსიის სახელწოდებამ, **„დევნილთა ინტეგრაციის საკითხები დღევანდელ ქართულ საზოგადოებაში“**, ბევრ ადამიანში გამოიწვია გაღიზიანება. მათი აზრით, ეს სათაური ერთგვარ ქედმაღლობას შეიცავს. თითქოს უნდა შევიკრიბოთ და ვიმსჯელოთ იმაზე, რა ვუყოთ დევნილებს. თუ ამ დარბაზშიც იმყოფებით ისეთები, ვინც გაგაღიზიანათ ამ სახელწოდებამ, ბოდიშს გიხდით. ყოველივე ეს კიდევ ერთხელ უსვამს ხაზს იმას, რომ ეს არის სოციალური ფენა, რომელიც უფრო მეტად მგრძობიარეა, ვიდრე სხვა. შესაძლოა, როდესაც ინტეგრაციის თემაზე ვსაუბრობთ, მართლაც უფრო დელიკატურები უნდა ვიყოთ.

მით უფრო საინტერესო იქნებოდა დღეს ხელისუფლების წარმომადგენლის მობრძანება, მაგრამ სამწუხაროდ, ის ვერ მობრძანდა. ამიტომ გვყავს ახალი მომხსენებელი. ამის გამო შეიცვალა ფორმატიც. არ ვიცი, დისკუსია ერქმევა თუ არა იმას, რაც დღეს მოხდება, მაგრამ მგონი ინფორმაციას მაინც მივიღებთ და ვფიქრობ, ესეც ძალიან მნიშვნელოვანია ყოველი ჩვენგანისთვის.

ბატონ ირაკლი ბოკუჩავას მოვუსმინოთ, სოციალური პროგრამების ფონდის თავმჯდომარეს.

ირაკლი ბოკუჩავა – მოგესალმებით. მართლაც სასურველი იქნებოდა, დისკუსიაში მონაწილეობა მიეღო სახელმწიფო სტრუქტურის წარმომადგენელს. შევეცდები ზოგადი სურათი წარმოვადგინო იმისა, თუ როგორ მიმდინარეობდა ეს პროცესი საქართველოს სინამდვილეში, რა ხელისშემშლელი ფაქტორები არსებობდა და რა განვითარება ჰპოვა მან შემდგომში.

ინტეგრაციის საკითხი საზოგადოებაში არაერთგვაროვან დამოკიდებულებას იწვევს. დევნილი საზოგადოებისთვის ინტეგრაცია დაბრუნების საწინააღმდეგო პროცესთან ასოცირდება. ზოგიერთი სოციალურ ინტეგრაციას განიხილავს. დეფინიციაში ჯერ კიდევ არის აზრთა სხვადასხვაობა. ჯერ კიდევ არის დავა იმის შესახებ, ინტეგრაცია დაბრუნების ხელისშემშლელი ფაქტორია თუ ის მართლაც არის ღირსეული პირობების შექმნა დევნილებისთვის, როგორც ეს სტრატეგიაში წერია.

იმ პერიოდში, როდესაც საქართველოში დევნილები გაჩნდნენ, სახელმწიფო არ იყო მზად იმისათვის, რომ ამ ადამიანების მიმართ სამართლებრივი რეგულაციები განეხორციელებინა. სამართლებრივი კუთხით თუ გადავხედავთ, ინტეგრაციის შეზღუდვის არცთუ ისე ბევრი შემთხვევა ყოფილა, თუ არ ჩავთვლით იმ ფაქტს, რომ დევნილს 2003 წლამდე არ ჰქონია საკუთრების უფლება. „დევნილთა შესახებ კანონის“ მიხედვით, დევნილს ეზღუდებოდა საკუთრების უფლება. ეზღუდებოდა იმ გაგებით, რომ თუ საკუთრებას შეიძინდა და რეგისტრაციას გაივლიდა, ის კარგავდა თავის სტატუსს. იმ პერიოდში სოციალური და პოლიტიკური სტატუსი გამიჯნული არ იყო ერთმანეთისგან. ეს ძალიან სენსიტიური საკითხი იყო იმ პერიოდისათვის. ეს ხელისშემშლელი ფაქტორი იყო ამ საზოგადოების ინტეგრაციისათვის სასტარტო პირობების შესაქმნელად. შეიძლება ითქვას, რომ სახელმწიფო არ იყო მზად ამ კატეგორიის ადამიანებისთვის.

გარდა სამართლებრივი რეგულაციისა, ასევე მნიშვნელოვანი იყო, სურდა თუ არა დევნილ საზოგადოებას ინტეგრირებული ყოფილიყო ადგილობრივ საზოგადოებასთან და მეორე მხრივ, ადგილობრივი საზოგადოება იყო თუ არა მზად ამ პროცესისთვის.

ინტეგრაციის პროცესის ხელისშემშლელი კიდევ ერთი ფაქტორი იყო ის, რომ დევნილებს არჩევნებში მონაწილეობის უფლება არ ჰქონდათ. ეს შეიცვალა 2003-04 წლებში, ჯერ საკონსტიტუციო სასამართლოს, მერე არასამთავრობო სექტორის ჩარევით. მეორე

საკითხია, ამ პროცესს საზოგადოება რამდენად უწყობდა ხელს არა მარტო სამართლებრივი კუთხით, არამედ პრაქტიკული ნაბიჯებითაც, რა კეთდებოდა რეალურად იმისთვის, რომ ამ ადამიანებს ისეთივე სრულყოფილ მოქალაქეებად ეგრძნოთ თავი, როგორც ყველა სხვას. კომპაქტური ცენტრები და დევნილთა სკოლები იზოლირების განცდას იწვევდა და ხელს უშლიდა ინტეგრაციას. გაგახსენებთ, არსებობდა ივერიის, აჭარის და ვაგზლის ე.წ. ბირჟები, სადაც დევნილები იკრიბებოდნენ. ეს იყო მათი თავშეყრის ადგილი. ადგილობრივ მოსახლეობასთან თავდაპირველად ცოტა გართულებული იყო ურთიერთობა. ინტეგრაციის პროცესს ხელს უშლიდა მძიმე სოციალური გარემო და პირობებიც. ამ დროს დევნილებისთვის სხვადასხვა დახმარება მოდიოდა და ეს ხშირად იწვევდა ადგილობრივი საზოგადოების გაღიზიანებას. ჩემი აზრით, იმ პერიოდისათვის, თითქოს ზედაპირზე არ ჩანდა, თითქოს ცალკე „კასტად“ არ იყო ადამიანთა ეს ჯგუფი გამოყოფილი, მაგრამ გარემო ნიადაგს ქმნიდა იმისთვის, რომ ადგილობრივი საზოგადოებისგან გარიყულად გვეგრძნოთ თავი. არ ვიცი ეს მიზანმიმართულად ხდებოდა თუ გარემო იყო ასეთი, მაგრამ ეს ასე იყო.

მოგვიანებით, სტრატეგიის შექმნის პერიოდს ვგულისხმობ, არასამთავრობო სექტორის დაჟინებით და საერთაშორისო ორგანიზაციების მოთხოვნით, ძალიან დიდი ყურადღება დაეთმო ინტეგრაციის საკითხს. კვლავ გამოიწვია კამათი იმან, ინტეგრაცია ხომ არ ეწინააღმდეგება დევნილთა დაბრუნების პროცესს, ინტეგრაციაზე საუბარი ხომ არ ნიშნავს იმას, რომ უარს ვამბობთ დაკარგულ ტერიტორიებზე. მაგრამ ერთ რამეზე შევთანხმდით, ღირსეული საცხოვრებელი პირობების შექმნა, დევნილი საზოგადოების ჩართვა ადგილობრივ ცხოვრებაში ადგილობრივ საზოგადოებასთან ერთად, აუცილებელია სახელმწიფოს აღმშენებლობისათვის. თუ ადრეულ ეტაპზე დევნილი სახელმწიფოს ტვირთად და განვითარების შემაფერხებელ ფაქტორად აღიქმებოდა, 2006-07 წლებიდან ეს დამოკიდებულება შეიცვალა და პირიქით, მიიჩნევა, რომ დევნილი საზოგადოების როლი ძალიან მნიშვნელოვანია ქვეყნის აღმშენებლობაში.

დეკლარირების დონეზე სტრატეგიაში მშენივრად არის ჩამოყალიბებული ინტეგრაციასთან დაკავშირებული საკითხები და ხელისშემშლელი ფაქტორები არ ჩანს. მაგრამ შეიძლება ითქვას, რომ თუნდაც კომპაქტურად ჩასახლების ცენტრები, მათი მდგომარეობა, საჯარო მოხელეთა განსხვავებული დამოკიდებულება დევნილი და ადგილობრივი საზოგადოების მიმართ ხელს უშლის ამ პროცესის რეალურად განხორციელებას.

შეგახსენებთ, რამდენიმე წლის წინ „ბიუჯეტის შესახებ კანონში“ ადგილობრივი თვითმმართველობის 3% სოციალური დახმარებებისთვის იყო გათვალისწინებული. დევნილებს ამ დახმარებაზე უარს ეუბნებოდნენ იმ მიზეზით, რომ კანონში არ ეწერა, რომ ეს თანხა დევნილებსაც ეკუთვნოდათ. ამით იმის თქმა მინდა, რომ პრაქტიკაში, სამწუხაროდ, გაუნათლებლობის და იმის უცოდინრობის გამო, რომ დევნილები საქართველოს ისეთივე მოქალაქეები არიან და იმგვარივე უფლებებით სარგებლობენ, როგორც ყველა დანარჩენი, ინტეგრაცია ვერ ხორციელდებოდა.

თუ კომპაქტურად ჩასახლების პუნქტები ისეთსავე სამართლებრივ მდგომარეობაში დარჩება, როგორშიც მანამდე იყო, თუ არ ჩავთვლით პრივატიზაციის „გამონათებებს“, ინტეგრაციის პროცესი გართულებდა. შესაბამისად, თუ ეს ობიექტები არ დაუკანონდა დევნილ საზოგადოებას, მეეჭვება სახელმწიფო სტრატეგიაში ჩამოყალიბებული საკითხები დევნილთათვის ღირსეული საცხოვრებელი პირობების შექმნის ხელშეწყობის შესახებ, განხორციელდეს.

სკოლებზე შეგნებულად არაფერს ვიტყვი, იმიტომ რომ აქ იმყოფება ნორვეგიის ლტოლვილთა საბჭოს წარმომადგენელი და თავად ისაუბრებს ამ თემაზე. ამ ორგანიზაციამ განათლების სფეროს მიმართულებით ძალიან ბევრი რამ გააკეთა. ერთი რამ მინდა ვთქვა, ქვეყანა უნდა ჩამოყალიბდეს იმის თაობაზე, თუ რას ნიშნავს ინტეგრაცია. თქვენც ბრძანეთ, რომ დღევანდელი დისკუსიის სახელწოდებამ საზოგადოების ნაწილის გაღიზიანება გამოიწვია.

ნაწილი დევნილებისა ინტეგრაციას ადგილობრივ საზოგადოებასთან ასიმილაციად და დაბრუნების წინააღმდეგ მოიაზრებს. ამიტომ ამ დევნიაციასთან დაკავშირებით ყველა ერთხმად უნდა შეთანხმდეს, სახელმწიფოც, დევნილებიც, არასამთავრობო სექტორიც. უნდა განვუმარტოთ საზოგადოებას, რას ნიშნავს ინტეგრაცია, რა დადებითი მხარეები გააჩნია, რა უფლებებს და მოვალეობებს წარმოშობს იგი. გმადლობთ.

გოგი გვახარია – დიდი მადლობა. მოგვიანებით ალბათ გექნებათ შეკითხვები ბატონ ირაკლისთან, ახლა სიტყვას ქალბატონ მანანას გაბაშვილს გადავცემ.

მანანა გაბაშვილი – სადამო მშვიდობისა. დიდი მადლობა ამ დისკუსიის ორგანიზატორებს მოწვევისთვის. რამდენიმე საკითხზე შევაჩერებ თქვენს ყურადღებას. ისინი ერთი შეხედვით არ უკავშირდება ერთმანეთს, მაგრამ თითოეული მათგანი დაკავშირებულია დევნილობისა და ინტეგრაციის თემასთან. ჩემი პროფესიიდან გამომდინარე თავიდანვე ვიტყვი ერთ რამეს, ინტეგრაციას ასიმილაციისგან განსხვავებით პოზიტიური კონოტაცია აქვს. ასიმილაცია გულისხმობს, რომ კარგავ შენს თვისებებს და სხვას ემსგავსები. ინტეგრაცია კი გულისხმობს, რომ ინარჩუნებ ყველა შენს თვისებას და სურვილის და ნების შემთხვევაში ხდები დიდი საზოგადოების ნაწილი.

როდესაც დევნილობის პრობლემის გრძელვადიან გადაწყვეტაზე ვსაუბრობთ, მხედველობაში გვაქვს სამი საკითხი: მუდმივ საცხოვრებელ ადგილას დაბრუნება, ადგილობრივი ინტეგრაცია იმ ადგილას, სადაც დევნილი ცხოვრობს, და განსახლება ანუ გადაადგილება იმავე ქვეყნის ტერიტორიაზე სხვა ადგილას. საბოლოო შედეგი სამივე შემთხვევაში ინტეგრაციაა. თუ 15-20 წლის შემდეგ შენს მუდმივ საცხოვრებელ ადგილს დაუბრუნდები, შეგუების პროცესი აუცილებლად დაგჭირდება. სხვა ადგილას განსახლების შემთხვევაშიც, შეგუებული პირობებიდან, ურთიერთობებიდან თავიდან გაქვს გასავლელი შეგუების პროცესი ახალ გარემოსთან.

ინტეგრაცია ორი მნიშვნელობით აღიქმება – როგორც დასრულებული პროცესის შედეგი და მეორეა თავად პროცესი, რომელიც არის ხანგრძლივი, რთული, მრავალგანზომილებიანი და ორივე მხრიდან მოითხოვს ნებას, სურვილს, პოზიტიურ ემოციურ დამოკიდებულებას, თუ ემპათიას არა, როგორც მინიმუმ და ბევრ სხვა კომპონენტს. ამიტომ როდესაც სახელმწიფო ლაპარაკობს ინტეგრაციაზე, ამ პროცესს ხელი რაღაცნაირად უნდა შეუწყოს. რამდენიმე დღის წინ ივანე ჯავახიშვილის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში ამ უნივერსიტეტისა და არიზონას უნივერსიტეტის ერთობლივი კონფერენცია გაიმართა. წარმოდგენილი იყო კვლევის შედეგები, რომელთა თანახმად, ის დევნილები, რომლებსაც აქვთ სამსახური, კარგ ეკონომიკურ სიტუაციაში იმყოფებიან, არც ფიქრობენ ინტეგრაციაზე, ისინი იოლად ინტეგრირდებიან ადგილობრივ საზოგადოებასთან. სახელმწიფომ ხელი უნდა შეუწყოს დევნილთა დასაქმებას, განათლებას და ა.შ.

ჩვენი ორგანიზაცია განათლების პროგრამის ფარგლებში ცდილობდა ახალგაზრდა დევნილებისთვის მიეცა იმის საშუალება, რომ აეთვისებინათ პროფესია და შემდეგ ეპოვათ სამსახური. იყო მეორე მიმართულებაც, რაც ახალგაზრდული კლუბების შექმნაში გამოიხატება, სადაც მთელი წლის განმავლობაში იკრიბებოდნენ, როგორც ადგილობრივი, ისე დევნილი ახალგაზრდები და ერთად საქმიანობდნენ. ეს რა თქმა უნდა ხელს უწყობდა ინტეგრაციის პროცესსაც.

2008 წლამდე სახელმწიფო სტრატეგიაშიც ასე იყო ჩაწერილი, პირველ მიზანს დაბრუნება წარმოადგენდა. შემდეგ მოდიოდა ინტეგრაცია. 2008 წლის მერე შეიცვალა დამოკიდებულება და დაიწყო ლაპარაკი კოლექტიური ცენტრების საცხოვრებელ ბინებზე გადაკეთებაზე. მაგრამ ჩემი აზრით, ასეთი „ფიზიკური“ ინტეგრაცია არ ნიშნავს სრულ ინტეგრაციას. მარტო კოლექტიური ცენტრის დახურა და საცხოვრებელი პირობების გაუმჯობესება ინტეგრაციის ხელის შეწყობას არ ნიშნავს. საჭიროა ზრუნვა

ინფრასტრუქტურასა და სოციალურ მისაწვდომობაზე. ამის მაგალითად გამოდგება ფოცხო-ეწერი. არა მგონია, იქ დევნილების განსახლებამ მათ ინტეგრაციას ხელი შეუწყოს. სიამოვნებით ვუპასუხებ დასმულ შეკითხვებს.

გოგი გვახარია – დიდი მადლობა. კითხვები რა თქმა უნდა, დაიბადება. ახლა კი უკვე ბატონ ნუკრის მივცეთ სიტყვა, იქნებ მან უფრო მეტი კონკრეტული მაგალითი გაიხსენოს.

ნუკრი მილორავა – დიდი მადლობა. საქართველოში დევნილს სამართლებრივ-პოლიტიკური კუთხით ინტეგრაციისთვის პრობლემები არ შექმნია. არის სოციალურ-ეკონომიკური ტიპის პრობლემები. მე მომხრე ვარ ვისაუბრო სწორედ ამ ტიპის პრობლემებზე, ასევე მათი ინტეგრაციის ხელის შეშლის შემთხვევების შემუშავებასა და რეკომენდაციებზე იმ პრაქტიკისა და გამოცდილების ანალიზის საფუძველზე, რომელიც დღეს გვაქვს.

სამწუხაროდ, გვინდა თუ არ გვინდა, მაინც ვუკავშირდებით სახელმწიფოს მიერ შემუშავებულ სახელმწიფო სტრატეგიასა და სამოქმედო გეგმას, რომელიც ბოლო 2-3 წლის განმავლობაში მოქმედებს. მის მეთოდოლოგიას აქვს თავისი დადებითი მხარეც და უარყოფითი შედეგებიც. ამ სფეროში არსებული ათეულობით ხარვეზიდან რამდენიმე ყველაზე მნიშვნელოვანს ამოვარჩევ, რომელიც დევნილს ყველაზე მეტად უშლის ხელს ინტეგრაციაში.

პირველი მათგანი ფაქტობრივ მისამართზე დევნილთა დამისამართებაში მდგომარეობს. როგორ ფიქრობთ, ბოლო გადაწერა დევნილისა რაიონიდან ქალაქში ან პირიქით, ქალაქიდან რაიონში, კოლექტიურ ცენტრში ბოლოს როდის მოხდა? ეს პროცესი ხევიანების დროს დაიწყო და დაახლოებით ექვსი წელი გაგრძელდა. ფოცხო-ეწერში გასულ კვირას ჩავატარეთ ტრენინგები. იქ მცხოვრებ ადამიანებს სჭირდებათ ხელშეწყობა, სოციალური პროექტების განხორციელება და ამ შემთხვევაში მზად არიან იქ საცხოვრებლად დარჩენისთვის. პირველი პრობლემა სწორედ ეს არის, გვაქვს კოლექტიური ცენტრები, სადაც ფურცელზე ოფიციალური სტატისტიკით ირიცხება 100-150 ადამიანი, სინამდვილეში კი მათი ერთი მესამედიც კი არ ცხოვრობს და რომ ჩადიხარ, გამოკეტილი ოთახები გხვდება. მათი ნაწილი გადასულია აფხაზეთის ტერიტორიაზე, დიდი ნაწილი თბილისშია ჩამოსული. ამით პირველ რიგში მახინჯდება სტატისტიკა და რაც მთავარია, ხელს უშლის დევნილთა პოლიტიკურ პროცესებში მონაწილეობას. არჩევნებში ხმა ადამიანმა იქ უნდა მისცეს, სადაც არის ჩაწერილი. დარწმუნებული ვარ, თბილისიდან ზუგდიდში ან ხობში არჩევნებისთვის არავინ ჩავა. გამოდის, რომ ეს ხმები იკარგება. ამით დევნილთა ხმის მიცემის საარჩევნო უფლება ირღვევა. კიდევ ერთი პრობლემა, რომელიც დევნილთა ფაქტობრივ მისამართზე დარეგისტრირებას უკავშირდება, იმაში მდგომარეობს, რომ იქ ირიცხება კომუნალური მომსახურების, ელექტროენერჯის თანხა, შესაბამისად თბილისში, იქ სადაც 50-ის ნაცვლად 100 ადამიანი ცხოვრობს, მხოლოდ იმ ორმოცდაათის თანხა ირიცხება.

მეორე სერიოზული საკითხია საცხოვრებელი ფართის სიმცირე. ძველ და ახალ დევნილებს შორის დისკრიმინაციული მიდგომაა. ძველ დევნილს უმტკიცებენ იმ ფართს, რომელშიც თვრამეტი წლის წინ შესახლდა, მაშინ როცა ახალი დევნილების შემთხვევაში აშუშავებულია გარკვეული სტანდარტები. პრობლემაა ისიც, რომ ძველ დევნილს ახალი დევნილისგან განსხვავებით მიწას სასოფლო სამეურნეო დანიშნულებისთვის არავინ აძლევს. ჩემი აზრით ეს დისკრიმინაციული მიდგომაა.

რაც შეეხება განსახლების ალტერნატივებს, ვფიქრობ, რომ აქ საერთოდ გაუგებრობაა. სტრატეგიასა და გეგმაში წერია, რომ დევნილი რამდენიმე ალტერნატიული ვარიანტიდან ერთ-ერთს ირჩევს. სამწუხაროდ ასეთი რამ არ კეთდება. მიდიან კოლექტიურ ცენტრში და დევნილს ეუბნებიან, ან ხელი მოაწეროს, თუ არადა წალკით და ფოცხო-ეწერით ემუქრებიან. ამის გამო ოჯახი, რომელსაც არც შეთავაზებული ფართი აკმაყოფილებს და არც სხვა

პირობები, იძულებულია ხელი მოაწეროს, რომ ისიც არ დაკარგოს, სადაც ამჟამად ცხოვრობს.

თბილისის საპრივატიზაციო ცენტრები, ვფიქრობ, საერთოდ უყურადღებოდ არის მიგდებული. თუ ზუგდიდსა და ხობში მიმდინარეობს ცენტრის რეაბილიტაცია, და ამის შემდეგ საკუთრებაში გადაცემა, თბილისში ეს პრინციპი დარღვეულია. ამას იმით ხსნიან, რომ თბილისში ეს ფართი იგივე ღირს, რაც ზუგდიდში გარემონტებული სხვა ფართი. სად ჩანს აქ ინტეგრაციის ხელშეწყობა? თუ კვლავ იმ პირობებში ვცხოვრობ, როგორმაც ვცხოვრობდი, თუ არ მაქვს კანალიზაცია და ელექტროგაყვანილობა, ეს არის პირობების გაუმჯობესება?

და ბოლოს, კოლექტიური ცენტრების პრივატიზაციის ნუსხა, რომელსაც თავი ვერავინ მოაბა. ჩვენი რეკომენდაცია იყო ლტოლვილთა განსახლების სამინისტროს საიტზე გამოქვეყნებულიყო საპრივატიზაციო ობიექტების ნუსხა, და ყველა დევნილს სცოდნოდა, რა ბედი ელის იმ ცენტრს, სადაც ის ცხოვრობს, პრივატიზაცია თუ გასხვისება, რომ დაეგემა საკუთარი ოჯახის მოკლე და გრძელვადიანი პერსპექტივები. სამწუხაროდ ეს დღემდე არ გაკეთებულა. ეს არის ის კონკრეტული პრობლემები, რომლებზეც ჩვენ საკუთარი მოსაზრებები გვაქვს და მთავრობას გავაკრიტიკებთ.

ჩვენი რეკომენდაცია შემდგომში გამოიხატება: სამინისტრომ უნდა განახორციელოს მისი სისტემური დეცენტრალიზაცია. იცით, რომ ზუგდიდში ლტოლვილთა და განსახლების სამინისტროს დევნილთა სამმართველო არა აქვს? ქალაქში სადაც თითქმის იმდენივე დევნილია, რამდენიც ადგილობრივი მაცხოვრებელი, ლტოლვილთა განყოფილება არ არსებობს. უნდა მოხდეს დეცენტრალიზაცია, რაიონში უნდა იყოს კონკრეტული პირი, რომელიც პასუხისმგებელი იქნება დევნილთა განსახლებისა და ინტეგრაციის პროცესებზე.

დევნილებთან მიმართებაში საერთოდ არ მოიაზრება კომუნიკაცია და უკუკავშირი. ჩვენ შევხვდით დევნილებს შიდა ქართლში, სადაც დევნილები ითხოვდნენ, რომ მათთან მისულიყო ვინმე სამინისტროდან და აეხსნა, რას გეგმავს უახლოეს პერიოდში.

კიდევ ერთი საკითხია რესურსების სიმცირე. მთავრობა ხომ პრაქტიკულად ამისთვის ფულს არ ხარჯავს. ეს ხომ საერთაშორისო ორგანიზაციების ფულია. მათ მთავარი აქცენტი გაკეთებული აქვთ თავშესაფრის უზრუნველყოფაზე. მაგრამ ეს არის ძალიან მცირე ნაწილი ინტეგრაციისათვის. აუცილებელია შემოსავლების გენერირების საკითხი, განათლებისა და ჯანდაცვის საკითხები, რომელიც ყველა ოჯახს სჭირდება. მხოლოდ თავშესაფარი და თეთრად შელესილი ოთახი არავისთვის არ არის გადამწყვეტი მნიშვნელობის მატარებელი.

და ბოლოს, ერთ-ერთი საერთაშორისო ორგანიზაციის წარმომადგენელმა თქვა ასეთი ფრაზა: მთავარი პრობლემა, რომელიც ახლავს განსახლების და ინტეგრაციის თემებს, ის არის, რომ არ ჩანს დასრულებული ციკლი. თავშესაფრის მიცემის შემდეგ როდის ვაძლევთ დევნილს ცოდნას იმისთვის, რომ შეძლოს ინტეგრაცია, როდის ვაძლევთ რაღაც რესურსს იმისთვის, რომ დაიწყოს შემოსავლების ძიება, და როდის სრულდება ეს პროცესი? არ არსებობს თუნდაც საპროგნოზო პერსპექტიული ინდიკატორული გეგმა. ეს იყო ის ძირითადი პრობლემები, რომლებსაც ჩვენ ვხედავთ. გმადლობთ.

გოგი გვახარია – დიდი მადლობა. ახლა ქალბატონ ნინო კალანდარიშვილს მოვეუსმინოთ, რომელიც არის დევნილთა საკითხებზე მომუშავე არასამთავრობო ორგანიზაციების ქსელის კოორდინატორი. იგი ერთი კვლევის შედეგებს გავაცნობს.

ნინო კალანდარიშვილი – მოგესალმებით. ეს კვლევა კავკასიის კვლევების რესურს-ცენტრმა ბრიტანული არასამთავრობო ორგანიზაციის, „შერიგების რესურსების“ დაკვეთით ჩაატარა და დევნილთა დამოკიდებულებას დაბრუნების, კონფლიქტის მოგვარებისა და სამართლიანობის აღდგენის საკითხებს ეხებოდა.

ბატონმა ირაკლიმ ბრძანა, რომ დევნილთა საზოგადოებაში ინტეგრაციისადმი არ ყოფილა ერთგვაროვანი დამოკიდებულება. თავიდან უფრო აგრესიული დამოკიდებულება იყო, თუმცა მოგვიანებით ენერგიული სამუშაოების შემდეგ, რომელსაც არასამთავრობო სექტორიც ახორციელებდა, დამოკიდებულება მეტნაკლებად შეიცვალა და დღეს ვდგავართ სიტუაციის წინაშე, როდესაც ინტეგრაციის სტრატეგია ფაქტობრივად მთლიანად დისკრედიტირებულია, იმიტომ რომ ის განსახლება-გამოსახლების სტრატეგიად გადაიქცა. დევნილები აღმოჩნდნენ იმ რეალობის წინაშე, როდესაც მათი მუდმივი თავშესაფრით უზრუნველყოფის იდეა ჰაერშია გამოკიდებული, იმიტომ რომ საუკეთესო შემთხვევაშიც კი, როდესაც გადაყვანილები იქნებიან მათი სურვილის გათვალისწინებით ისეთ ადგილას, სადაც არ იქნება სამუშაო ადგილები, კითხვის ნიშნის ქვეშ აყენებს ინტეგრაციისადმი დამოკიდებულებას. დაახლოებით ერთი თვის წინ ლტოლვილთა და განსახლების სამინისტროს ერთ-ერთმა მაღალი თანამდებობის პირმა გულაჩუყებულმა ბრძანა, რომ ნურავინ იფიქრებს, რომ ფოცხო-ეწერში მცხოვრები ადამიანები მიტოვებულები არიან, მათ თვეში ერთხელ მიეწოდებათ დახმარება. ანუ იქ ჩასახლებული ადამიანები დღემდე დამოკიდებულები არიან სახელმწიფოს დახმარებაზე.

კვლევის შედეგები ძალიან იოლად შეიძლება დაუვკავშიროთ დღევანდელი დისკუსიის თემას. ამ კვლევის სპეციფიკა იმაში მდგომარეობს, რომ იგი კოლექტიურ ცენტრებში ტარდებოდა, თბილისში, იმერეთსა და სამეგრელოს რეგიონში. კვლევის ფარგლებში 1000 დევნილი გამოიკითხა.

შეკითხვაზე, ეთანხმებით თუ არა, რომ ხართ ქართული საზოგადოების ნაწილი, 48%-ის პასუხია, რომ მთლიანად ეთანხმება. იყო შეკითხვა, გრძნობთ თუ არა თავს დაჩაგრულად. 9%-ის პასუხია, რომ მთლიანად ეთანხმება, 22% არ ეთანხმება ამ შეფასებას. კითხვაზე, რამდენად ეთანხმებით იმ აზრს, რომ დევნილები საზოგადოებიდან გრძნობენ მხარდაჭერას, გამოკითხულთა 19% პასუხობს, რომ ვერ გრძნობს ამ მხარდაჭერას, მეტნაკლებად გრძნობს 15%, ნეიტრალური დამოკიდებულება აქვს 31%-ს. რამდენად ენდობთ საქართველოს პრეზიდენტს – აქ ორი ფერის სვეტს ხედავთ. უფრო მუქი ფერის სვეტი დევნილთა დამოკიდებულებას გამოხატავს, უფრო ღია და დაბალი – ზოგადად ქართული საზოგადოების დამოკიდებულებას ასახავს. აქ უნდა აღვნიშნოთ, რომ კვლევა ჩატარებულია 2010 წლის ივნისში, როდესაც ადგილობრივი თვითმმართველობის არჩევნები ახალი ჩატარებული იყო და დევნილებთან მუშაობა აქტიურად მიმდინარეობდა. წინასწარჩვენოდ ბევრი დაპირება იყო მიცემული და ამ დაპირებების მოლოდინში დევნილი საზოგადოება ცხოვრობდა. შემდეგი შეკითხვაა, ეთანხმებით თუ არა იმ აზრს, რომ ქართულ და აფხაზურ საზოგადოებას გაცილებით მეტი საერთო აქვს, ვიდრე განსხვავება. არის ასეთი შეკითხვა, ეთანხმებით თუ არა იმ აზრს, რომ ქართველები მეგობრულად არიან აფხაზების მიმართ განწყობილნი. ამ აზრს მთლიანად იზიარებს 26%, ნაწილობრივ ეთანხმება 24%, უარყოფით პასუხს იძლევა 1%. არის შეკითხვები იმაზეც, რა მიზეზით და რამდენად ხშირად ჩადიან აფხაზეთში. სრულიად მოულოდნელად უფრო მეტი ადამიანი ჩადის ქორწილებში, მეგობრებთან, ვიდრე საფლავების მონახულების მიზნით. შეკითხვაზე, რა შემთხვევაში წარმოიდგენენ აფხაზეთში დაბრუნებას, 87% პასუხობს, რომ მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ აფხაზეთი დაბრუნდება საქართველოს შემადგენლობაში. 17% უშვებს, რომ დაბრუნდება აფხაზეთში, რომელიც აღიარებულია დამოუკიდებელ სახელმწიფოდ, სხვა ქვეყნების და საქართველოს მიერაც. ჯამში ამ შემთხვევაში 100%-ზე მეტი გამოდის და ამის მიზეზი ის არის, რომ შერჩევითი პასუხებია შეთავაზებული და არ არის მხოლოდ ერთი პასუხის შესაძლებლობა. 9% პასუხობს, რომ იმ შემთხვევაშიც კი წარმოუდგენია დაბრუნება, თუკი მის დამოუკიდებლობას საქართველო არ აღიარებს. როდის დავიბრუნებთ აფხაზეთს – პასუხები ასეთია – უახლოესი ხუთი წლის განმავლობაში – 12%, 6-10 წლის განმავლობაში – 14%, არასოდეს – 14%.

კვლევის შესწავლისას ძალიან ბევრ საინტერესო ტენდენციას აღმოვაჩინეთ. ყველაფერი, რაც ეხება კონფლიქტებს, დევნილი საზოგადოების მიერ ძალიან კრიტიკულად არის შეფასებული. ისეთი შთაბეჭდილება გვრჩება, რომ 2008 წლის შემდეგ დევნილთა

საზოგადოებაში დაიწყო პრობლემების და მიდგომების გადაფასებები. კვლევის შედეგები განთავსებულია კავკასიის კვლევის რესურსების საიტზე და ყველას შეუძლია მისი ნახვა. დევნილთა არასამთავრობო ორგანიზაციების ქსელმა „სინერჯიამ“ დიდი როლი ითამაშა ამ კვლევის ჩატარებაში, ანკეტების შემუშავებასა და შედეგების განხილვაში. დიდი მადლობა.

გოგი გვანარია – გმადლობთ. თუ ჩატარებულა ადრე მსგავსი ხასიათის კვლევა, რომ შევადაროთ ისინი ერთმანეთს.

ნინო კალანდარიშვილი – როგორც ჩემთვის ცნობილია, ასეთი კომპლექსური კვლევა მანამდე არ ჩატარებულა.

აფხაზეთის ახალგაზრდა ფსიქოლოგთა ასოციაციის წარმომადგენელი – ბატონ ნოდარ სარჯველაძესთან ერთად ადამიანური რესურსების განვითარების ფონდმა 2003-დან 2005 წლამდე როგორც რაოდენობრივი, ისე ხარისხობრივი თვალსაზრისით სერიოზული კვლევები ჩატარა. ჩემი აზრით, შესაძლებელი იქნება ამ კვლევების შედეგების შედარება. მე მაქვს ამ კვლევების მასალები და შემიძლია მოგაწოდოთ. თავის დროზე ის დაურიგდა როგორც საერთაშორისო ორგანიზაციებს, ისე ხელისუფლების წარმომადგენლებს.

მანუჩარ სიგუა, დევნილთა სამოქალაქო მოძრაობის თავმჯდომარე – დიდი მადლობა მინდა გადავუხადო ამ დისკუსიის ორგანიზატორებს. ერთი თხოვნა მექნება თქვენთან, იქნებ როდესაც ამ თემაზე გამართავთ დისკუსიას, მოიწვიოთ სამინისტროს წარმომადგენლები. აქ ითქვა, რომ დევნილიც იგივე უფლებებით სარგებლობს, როგორც საქართველოს ყველა მოქალაქე, მაგრამ ეს მხოლოდ ფურცელზე ჩანს ასე. მე მინდოდა ხელისუფლების წარმომადგენლებისთვის მეთქვა, რომ ამ ფაშიზმმა უამრავი ადამიანი გაასახლა და დაატერორა და ეს ტერორი დღემდე გრძელდება. ეს არის ქალბატონ ნანა ფიფიას სურათი, რომელმაც თანხმობა გამოთქვა მარტვილის რაიონში წასვლაზე, მაგრამ უთხრეს, წასულიყო და ფოცხოში ბალახი მოეძოვა. ამ ქალბატონმა სამინისტროს წინ თავი დაიწვა. გმადლობთ.

ლია მუხაშავრია, ადვოკატი – დიდი ინტერესით მოვისმინე თქვენი პრეზენტაციები და შემექმნა შთაბეჭდილება, რომ უნდა ვისაუბროთ არა ინტეგრაციის პრობლემაზე, არამედ დეზინტეგრაციაზე, რასაც რეალურად ჰქონია ადგილი. იმიტომ რომ ამ მასალებმა დამარწმუნა, რომ ამ მიმართულებით არაფერი გაკეთებულა. მაინტერესებს მომხსენებლების აზრი ამის თაობაზე.

ასევე მინდოდა შემომეთავაზებინა, რომ ჩვენი შემდგომი დისკუსია თუ საუბარი წასულიყო იმ მიმართულებით, თუ რა უნდა გავაკეთოთ იმისათვის, რომ ის ვინც ვალდებულია, დეზინტეგრაციიდან ინტეგრაციისკენ გადავიდეს, ამოქმედდეს. ვცდილობ ამ პროცესებში გარკვევას, მინდა დახმარება გავუწიო ამ ადამიანებს როგორც ადვოკატმა და იურისტმა, მაგრამ დავასკვნენი, რომ საყოველთაო შეთანხმების გარეშე შედეგის მიღწევა ძალიან ძნელია. გმადლობთ.

ნიკა გუღაძე, ფიზიკოსი – არ დავიმალავთ, მეც გამაღიზიანა დღევანდელი დისკუსიის სათაურმა. თქვენს მოხსენებებს ალბათ უფრო ერქვა „პოლიტიკურ-სამართლებრივი პრობლემები დევნილებთან მიმართებაში“. ვერ ვხვდები ხელშეწყობა ინტეგრაციაში რაში სჭირდებათ. „საკუთრებაში გადაცემა“ იურიდიულად ძალიან ცხადი ტერმინია, მაგრამ ხელისუფლება ხშირად ხმარობს სიტყვას „დაკანონება“. ჩემი აზრით, უნდობლობა შესაბამისი სამინისტროს მიმართ და ეს ვითომ შეცდომა ამ ტერმინში საბოლოოდ რაღაც პრობლემას შექმნის. მაინტერესებს თქვენი აზრი ამის შესახებ.

თამარ ახვლედიანი, დევნილთა საინიციატივო ჯგუფი – როგორც პრეზიდენტმა თქვა, არალეგალურიდან ლეგალურ მდგომარეობაში გადაყვანილთა წამომადგენელი ვარ, ზუბალაშვილების 42-დან გამოსახლებული. დიდი მადლობა დებატებისთვის, თუმცა სხვა მოლოდინი მქონდა. ძალიან ბევრი კითხვა დაგვიგროვდა, მაგრამ თქვენი მისამართით ნაკლებად უნდა იყოს დასმული.

ქალბატონ მანანას მინდა ვკითხო როგორც ფსიქოლოგს, ვინ უნდა აგოს პასუხი იმ ადამიანების ბედზე, ვინც ახალი ტალღის გამოსახლების შემდეგ ხელახალი სტრესისთვის და დეპრესიისთვის არიან განწირულები? თუ იკვლევს ვინმე ამ საკითხებს?

ბატონ ნუკრისთანაც მაქვს ერთი შეკითხვა: თქვენ ფოცხო-ეწერში ჩატარებულ ტრენინგებზე საუბრობდით. იქნებ გქონდეთ ინფორმაცია იმის შესახებ, იანვრის და აგვისტოს გამოსახლების შემდეგ რამდენი ოჯახია დარჩენილი, რომელსაც ტრენინგები ჩაუტარეთ?

და კიდევ ერთი თხოვნა მექნება, იქნებ ერთად მოვიფიქროთ ფორმა, თუ როგორ მოვიწვიოთ სამინისტროს წარმომადგენლები დებატებში მონაწილეობის მისაღებად. გმადლობთ.

მარინა ზუხბაია – მაინტერესებს, კვლევა, რომელზეც გამომსვლელმა ისაუბრა, მარტო კვლევებისთვის ჩატარდა თუ მას შემდგომში სხვა ბედი ეწევა.

ქალბატონ მანანასთან მაქვს შეკითხვა: ითქვა, რომ დაბრუნების შემთხვევაში უნდა განვიცადოთ ინტეგრაცია. მერწმუნეთ, ადამიანებს, რომლებიც იქ დაბრუნდებიან, ინტეგრაცია არ დასჭირდებათ. ჩვენ ახლაც გადავადგილდებით აფხაზეთის ტერიტორიაზე და ეს პრობლემა არ დადგება.

მეორე საკითხი: ბავშვები, რომლებიც ჩამოვიყვანეთ თბილისში, უკვე ინტეგრირებულები არიან აქაურობასთან. ჩემი შვილი აქ გაიზარდა და ინტეგრირებისთვის არც დევნილთა სკოლად დაგვჭირვებია და არც დევნილთა საავადმყოფო. რომ არა ჩვენი ოჯახის ღირებულებები, მას ალბათ აფხაზეთის მიმართ ჩვეულებრივი ინტერესი ექნებოდა.

მჯერა, რომ დაბრუნდებით აფხაზეთში. ასე იმიტომ ვფიქრობ, რომ ძალიან თვალშისაცემია საქართველოს აღმავლობა ბოლო წლებში, რითაც მომხიბვლელია აფხაზური მხარისთვის. მათ იციან როგორ შეიცვალა ბათუმი და სჯერათ, რომ საქართველოსთან ერთად ყოფნის შემთხვევაში ეს ცვლილებები აფხაზეთზეც აისახება. ისინი ხედავენ, რომ 18 წლის წინანდელ პერიოდში არიან ჩარჩენილები.

რაც შეეხება რეკომენდაციებს, ბატონო ნუკრი, კარგი იქნებოდა, ყოფილიყო ასეთი ხასიათის რეკომენდაცია: საბედნიეროდ თუ სამწუხაროდ აფხაზები გულდასმით აკვირდებიან საქართველოში მიმდინარე პროცესებს. უკეთესი ხომ არ იქნებოდა, დავფიქრდეთ იმაზე, რომ იმ გამოსახლებებმა, რომლებიც ძალიან უხეში ფორმებით გამოსაინება ეკრანიდან, ისინი შეიძლება კვლავ რუსეთისკენ მიატრიალოს. გმადლობთ.

მორისონ ქობულაია, ხალხთა მეგობრობის პარტიის თავმჯდომარე – ჩვენი პარტია მივიდა იმ დასკვნამდე, რომ საზოგადოებამ ჯერ კიდევ ვერ აღიქვა, თუ რა ბოროტება ხორციელდება დევნილების მიმართ. ხელოვნურად იქმნება კონფლიქტური სიტუაცია ადგილობრივ მოსახლეობასა და დევნილებს შორის. ადგილობრივი მოსახლეობის მხრიდან რეაგირება არ მოჰყოლია დილაუთენია სიცხიანი ბავშვების გამოსახლების ფაქტებს.

იქნებ ამ ბოროტების მიზეზებზე დაფიქრდეთ და მიხვდეთ, რომ ბოროტების სათავე სოციალიზმი კი არა, ის დამყაყუბული საზოგადოებრივი წყობილებაა, რომელსაც კაპიტალიზმი ჰქვია.

მანანა გაბელია, დევნილთა სამოქალაქო მოძრაობის გამგეობის წევრი, უცხოურ ორგანიზაციებთან ურთიერთობის კომიტეტის თავმჯდომარე – ძალიან მიხარია, თუ დღეიდან მაინც დაიწყება ქმედითი მოქმედებები დევნილებისთვის, ყველაზე გაუბედურებული

ქართველებისთვის. თურმე რამდენი სამთავრობო და არასამთავრობო ორგანიზაცია მუშაობს ჩვენთვის. მაგრამ ეს აქამდე არ გვიგრძობია. მე ვარ გურამიშვილის 17-დან. დილაუთენია, 5 საათზე გაგვალვძიეს და ყვირილით, ტაშის ხმაზე, ერთ საათში ჩაბარგება მოგვითხოვეს. სად ბრძანდებოდათ მაშინ ბატონებო და ქალბატონებო? მაშინ მოგმართავდით, მაგრამ ჩვენთვის ყველა კარი დახურული აღმოჩნდა. საკუთარ სამშობლოში მეორედ გავხდი დევნილი. ყურადღება არავინ მოგვაქცია. ადრე აფხაზებს ვაბრალებდით იმას, რომ დევნილები გავხდით, ახლა ვიცით, რომ ჩვენმა უკანონო ხელისუფლებამ არანაკლები როლი ითამაშა ამაში, ვიდრე ჩვენს მიერ მტრად შერაცხულმა რუსეთმა.

თუ თქვენგან არ მივიღებთ სათანადო თანადგომას, მზად ვიქნებით დავირაზმით და გამოვიდეთ როგორც მთავრობის, ისე არასამთავრობო ორგანიზაციების წინააღმდეგ. ჩვენმა აფხაზმა ძმებმა რომ იცოდნენ ჩვენი მდგომარეობის შესახებ, შევებრალბოდით და გვეტყოდნენ, ვინც პატიოსნები ხართ, წამოდიოთ და ჩვენ გამოგიწვდით დახმარების ხელსო.

ლიკა ზაკაშვილი, სტუდენტი – ბატონო ირაკლი, თქვენთან მაქვს ერთი კითხვა. ალბათ მოგეხსენებათ თემქაზე ბახტრიონის ჩასახლების შესახებ. იქ ერთ ბინაში, 17 კვ. მეტრში, ცხოვრობს ხუთსულიანი ოჯახი. რა პრინციპით დააკმაყოფილებენ საცხოვრებელი ფართით ამ ოჯახს. როგორც ვიცი, სტრატეგია არ არის სავალდებულო დოკუმენტი. განდება რამეს ეს ოჯახი, თუ უარს იტყვის ამ 17 კვ. მეტრის დაკანონებაზე და ალტერნატიულ ფართს მოითხოვს? მაგრამ საქმე ის არის, რომ ეს ალტერნატივა რაში მდგომარეობს, არავინ იცის. ისინი ვერ ხვდებიან, რას და რას შორის აკეთებენ არჩევანს.

ლელა გულედანი, დევნილი სამოქალაქო საზოგადოების კოალიცია – ჩვენი აზრით მთავარი პრობლემა ის არის, რომ კომუნიკაცია არ არსებობს ლტოლვილთა და განსახლების სამინისტროსა და დევნილებს შორის. ის საინფორმაციო კამპანია, რომელიც სტრატეგიის მიხედვით უნდა ჩატარებულიყო, შეიძლება ითქვას, რომ საერთოდ არ ჩატარებულა.

მეორე საკითხი: საკოორდინაციო საბჭოში, რომელიც კოორდინაციას უწევს განსახლების სამოქმედო გეგმას, და თვეში ერთხელ იკრიბება სხვადასხვა სამინისტროს წარმომადგენლებისა და არასამთავრობო ორგანიზაციების წარმომადგენელთა შემადგენლობით, არც ერთი აფხაზეთიდან დევნილი არ არის ჩართული. ეს პროცესი არ არის გამჭვირვალე და არც ინფორმაციაზე მიგვიწვდება ხელი.

რუსუდან ღუღუშაური, სოციალურ-პოლიტიკურ მეცნიერებათა ფაკულტეტის სტუდენტი – მაინტერესებს, რომელ რეგიონებში გაიხსნა ახალგაზრდებისთვის ხელობის შემსწავლელი კურსები და კურსდამთავრებულები თუ დასაქმდნენ ამის შემდეგ. ასევე მაინტერესებს, სად შეიძლება გავეცნოთ იმ კვლევას, რომელზეც მომხსენებელმა ისაუბრა.

სოფიკო ჭაავა, სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტი – კითხვა მაქვს არასამთავრობო ორგანიზაციების წარმომადგენლებთან. თუ ჩაგიტარებიათ კვლევა კერძო სექტორში ჩასახლებულ ადამიანებთან და თუ არის ასეთი ხასიათის კვლევა ჩატარებული, როგორია მისი შედეგები? ასევე მაინტერესებს, დევნილთა რა კატეგორიას განვეკუთვნებით ისინი, ვინც 18 წელია ან სხვის სახლში ვცხოვრობთ, ან ქირით გადავდიოდით ბინიდან ბინაში.

მანანა დარჯანია, ჟურნალისტთა ასოციაციის, „პოსტ-ფაქტუმ“, თავმჯდომარე – ბატონო ნუკრი, თქვენ ახსენეთ, რომ დევნილებს არა გვაქვს სამართლებრივი პრობლემები. მაგრამ ეს პრობლემა გაჩნდა ჩვიდმეტი წლის მერე, განსახლებასთან მიმართებაში. როგორ ფიქრობთ, როდესაც განსახლების პროცედურები შეიქმნა, და ამით ეს ხალხი ასეთ მდგომარეობაში ჩაავდო, ის არ დადგა კანონზე მაღლა, სადაც წერია, რომ დევნილის

განსახლება უნდა მოხდეს ნებაყოფლობით, მისთვის მისაღები ალტერნატივის შეთავაზების შემდგომ. ეს კანონი დარღვეულია და რომელ სამართლებრივ სივრცეზეა საუბარი.

ბატონო ირაკლი, თქვენთანაც მაქვს შეკითხვა, როგორც ვიცი, თქვენ აპირებდით ამ კანონში ცვლილებების შეტანას ჯერ კიდევ იქამდე, ვიდრე დაიწყებოდა განსახლების პროცესი. მაგრამ ეს კანონი უცვლელი დარჩა. რატომ არ მოხერხდა ცვლილებების შეტანა?

ირაკლი ბოკუჩავა – მეც დევნილი გახლავართ და ვმუშაობ დევნილთა პრობლემებზე. რომ არა არასამთავრობო და საერთაშორისო ორგანიზაციების ქმედითი მუშაობა, არ იქნებოდა ის სასიკეთო ძვრები, რაც გვაქვს და უარეს მდგომარეობაში ვიქნებოდით. ასევე მინდა გთხოვოთ, ისედაც ცუდ მდგომარეობაში ვართ დევნილები და „ლტოლვილებს“ მინც ნუ დაგვიძახებთ. იმიტომ რომ ლტოლვილები ადამიანების სხვა კატეგორიაა და სხვა სამართლებრივი ჩარჩო იგულისხმება.

აქ სამეთვალყურეო საბჭოზე დაისვა შეკითხვა. გაგახსენებთ სახელმწიფო სტრატეგიის შექმნის პროცესს. მოდელი ძალიან კარგი იყო, არასამთავრობო სექტორის და საზოგადოების ჩართულობაც მაღალი იყო. ოთხი სამართლებრივი ჯგუფი იყო შექმნილი: სამართლებრივი, ეკონომიკური, სოციალური და განათლების. ამ ჯგუფებში შედიოდნენ როგორც სამთავრობო, საერთაშორისო, ისე არასამთავრობო ორგანიზაციების წარმომადგენლები. სტრატეგიაზე ვამბობ და არა სამოქმედო გეგმაზე, ერთმანეთში ნუ ავურევთ. სტრატეგიაში ყველას კომპრომისული ინტერესი გათვალისწინებული იყო. შეიძლება იდეალური არ არის, მაგრამ შეთანხმებული დოკუმენტია. მაგრამ შემდეგში, განხორციელების ეტაპზე, ეს სისტემა მოიშალა, ინფორმაციის ხელმისაწვდომობამაც იკლო და აღარც რეკომენდაციებს ითვალისწინებდნენ. გეთანხმებით, რომ კანონი დღეს არსებული სინამდვილის არაადექვატურია. მასში ბოლო ცვლილება 2005 წელს შევიდა. მას შემდეგ ბევრი რამ შეიცვალა, თუნდაც სტრატეგიიდან, პრივატიზაციის პრობლემებიდან გამომდინარე.

რაც შეეხება განსახლების პროცესს, კანონში წერია, რომ გამოსახლების შემთხვევაში საბინაო დავებთან დაკავშირებული საკითხები სასამართლოს წესით წყდება. ე.ი. ჯერ სასამართლო უნდა ჩატარდეს და მერე უნდა მოყვეს გამოსახლება. მაგრამ მეორე საკითხია, სამართლის პრაქტიკული განხორციელება.

ყოველივე ამის გამო, მნიშვნელოვანია, რომ იმ სამუშაო ჯგუფებმა, რომლებიც ჩართული იყო სტრატეგიის შემუშავების პროცესში, ისევ დაიწყონ მუშაობა და რეკომენდაციების შეთავაზება, ლობირება, პრობლემების წინა პლანზე წამოწევა.

კიდევ ერთი რამ მინდა დავამატო. ჩვენ დევნილები ვართ, მაგრამ უფლებებთან ერთად ვალდებულებებიც გვაქვს და ესეც ძალიან მნიშვნელოვანი საკითხია.

შემწეობის გაცემის წესის საკითხიც დაისვა. ნეტა ამაზე მეტი პრობლემა არ გვექონდეს. ლტოლვილთა და განსახლების სამინისტრომ ორ წელია შემწეობის გაცემა შეწყვიტა და ეს ფუნქცია ჯანდაცვის სამინისტროს დაეკისრა. დაკანონება-დასაკუთრების საკითხებზეც მინდოდა პასუხის გაცემა. ეს საკითხი მართლაც იწვევს გაუგებრობას. ტერმინები, რომლებსაც იურისტები ხშირად პრაქტიკაში გამოიყენებენ, სამწუხაროდ მერე ნორმებში აისახება. ხდება დასაკუთრება და არა დაკანონება, ამიტომ ეს არ არის სწორი ტერმინი. ასევე არ არის სწორი ტერმინი „კომპენსაცია“, რომელიც რაღაცის სანაცვლოდ რაღაცის გაცემას გულისხმობს. ეს გახლავთ ფულადი დახმარება თავშესაფრის უზრუნველყოფის მიზნით.

რაც შეეხება ფართის დაკანონებას, გეთანხმებით, სტრატეგიიდან გამომდინარე, შეთავაზებულ ფართზე დევნილს შეუძლია უარის თქმა, მაგრამ მან წინასწარ არ იცის სანაცვლოდ რას შესთავაზებენ. ალტერნატივები წინასწარ არ არის ცნობილი. ჯერ პრაქტიკაში ასეთი საკითხი არ ყოფილა, ამიტომ ვერ გეტყვით, ის როგორ განხორციელდება.

გამოსახლება უმტკივნეულოდ იმ ობიექტებიდან ზდება, რომლებსაც ჰყავს ინვესტორი. მინდა ოფთალმოლოგიის ცენტრის მაგალითი მოვიყვანო. ინვესტორის მიერ შეთავაზებული ალტერნატივა არ აუარესებდა დევნილთა მდგომარეობას.

სხვადასხვა გზით, კვალიფიციური წინადადებებით და სამართლებრივი მეთოდებით უნდა ვიბრძოლოთ, რეკომენდაციები შევთავაზოთ და აუცილებლად მივალწევთ შედეგებს. გამოსავალს ამაში ვხედავ.

გოგი გვახარია – დიდი მადლობა. დასასრულს ბატონ პაატა ზაქარეიშვილს მოვუსმინოთ.

პაატა ზაქარეიშვილი – იმ იშვიათ შემთხვევაზე მინდა გითხრა, როდესაც აფხაზები დაავითანხმეთ, ქართველებთან ერთად ემსჯელათ დევნილების საკითხებზე. წიგნი, რომელიც მინდა წარმოგიდგინოთ, სულაც არ არის იოლად წასაკითხი. ეს შეხვედრა 2008 წლის ივნისში გაიმართა სტამბულში. დევნილების საკითხებს საერთაშორისო კონფერენცია მიეძღვნა. ძირითადი იყო ქართულ-აფხაზური კონტექსტი, მაგრამ საუბარი შეეხო სხვა რეგიონებსაც, კვებროსს, სერბეთს. ახლა კი ეს მასალები წიგნად გამოვეცით. ეს არის ქართულ-აფხაზური კონფლიქტის ასპექტების მე-15 ტომი.

ბიოლის ფონდი ჩართული იყო ამ კონფერენციის მომზადებაში, მასალების მომზადებაში და შემდგომ ამ წიგნის დაბეჭდვაშიც, რისთვისაც მას დიდ მადლობას მოვახსენებ. ასევე იყო ამ პროცესში ჩართული „შერიგების რესურსები“. კონფერენცია კალიფორნიის უნივერსიტეტის ეგიდით გაიმართა. ამ პროექტის სულისჩამდგმელი, კალიფორნიის უნივერსიტეტის პროფესორი ქალბატონი პოლა გარბი ახლა ჩვენთან იმყოფება. მართალია კონფერენცია 2008 წელს გაიმართა, წიგნი კი მხოლოდ ახლა გამოიცა, მაგრამ ის აქტუალობას არ კარგავს. მაშინ მასზე მუშაობას აგვისტოს ომმა შეუშალა ხელი. მხოლოდ ახლა გახდა შესაძლებელი წიგნის დასაბეჭდად ფინანსების მოძიება. ამის შემდეგ გამოვა მე-16 ტომი და სამწუხაროდ შემდეგ ეს პროექტი დაიხურება.

პოლა გარბი, კალიფორნიის უნივერსიტეტის პროფესორი – მოხარული ვარ, რომ ამდენ ნაცნობ ადამიანს ვხედავ. იმედს გამოვთქვამ, ჩვენი შეხვედრები და ურთიერთობა დიალოგისთვის შემდგომშიც გაგრძელდება. დიდი მადლობა დღევანდელ დისკუსიაზე მობრძანებისთვის.

გოგი გვახარია – დავასრულოთ ჩვენი შეხვედრა. მესმის, რომ აქ მოსულ ადამიანებს ხელისუფლების წარმომადგენლებთან სურდათ შეხვედრა, მაგრამ სამწუხაროდ ეს არ არის პირველი შემთხვევა, როდესაც მათ ვთხოვთ დისკუსიაში მონაწილეობას, მაგრამ არ მოდიან. დიდი მადლობა.